

Persze, ilyen eszközök segítségével vezetőkké lettek a nemzetáruló vezető-cinkosok mellett, kiknek mindegy volt, hogy alkalomadtán ezek a kóbor lovagok mely hatalmasságnak segítettek az ajándékkal vásárolt országot rabigájába juttatni.

Igy írtak a régi krónikások, akik már akkor felismerték azt a veszedelmet, amit a német uralmi vágy hódító éhsége jelent. De felismerték az egyetlen lehetőséget is, ami ezzel a törekvéssel szemben védelmiül szolgálhat a fenyegetett országoknak: a kis népek összefogását, „hogy a közös tűzvésznek egyetlen értve elejét vegyük.“

Miklós Zoltán

A magyar falukutatás zárszava

Csak elkésve adhatjuk olvasóink kezébe Kovács Imre, a „Néma forradalom“ és egyéb falukutatói munkák szerzőjének nyílt levelét gróf Teleki Pálhoz, a mostani magyar miniszterelnökhöz, abból az alkalomból, hogy a miniszterelnök, akkor még az Imrédi-kormány közoktatásügyi minisztere, a parlamentben megtagadta munkatársi gárdáját, köztük Kovács Imrét is.

Az alábbi nyílt levél megértéséhez szükséges tudni, hogy Teleki Pál gróf „falukutató“ egyetemi tanár volt, ezenkívül: Magyarország főcserkésze, aki több falukutatói munkát végzett mindaddig, míg az Imrédi-kormány közoktatásügyi minisztere nem lett. Ekkor azonban megtagadott minden közösséget azokkal a munkatársaival, akikkel addig együtt dolgozott.

Miniszter Ur!

Professzor urnak szerettem volna szólítani, mint az egyetemen, de még idejében rádöbentem arra, hogy ez lehetetlen. Ön többé nem professzor: miniszter. aki vajjon vállalja még gróf Teleki Pált, az egyetemi tanárt? Szóval: Miniszter Ur, nem voltam ott a parlamentben, mikor a Táj és Falukutató Központ kiállításáról elhangzott interpellációkra válaszolt, csak az újságokból értesültem a viharos ülésről és a „komiszán viselkedő tanítványok“ nyilvános megdorgálásáról. Megvallom őszintén, hogy a dorgálás nem lehettem meg, mert hiszen 7-én este másfél órán keresztül a kiállítás termeiben már volt benne részünk. Nagyméltóságod akkor magához kérte szűkebb munkatársi gárdáját és szokatlan szigorúsággal mondta szemünkbe rólunk alkotott véleményvét.

Engedje meg, hogy most én is elmondjam véleményemet az egész

kérdésről. Sokáig viaskodtam ugvan, míg rászántam magam erre a lépésre, de végülis nem tettem másként, mint a toll után nyúltam. Ama bizonyos estén Nagyméltóságod nem engedett szóhoz jutni bennünket. „Itt csak én beszélek“ — mondotta, ha valamelyikünk próbálkozott érvei ellen érveket felhozni, tehát már csak azért is kénytelen vagyok így reflektálni kritikájára. Azután tanítványai közül nekem nem kell tartanom semmitől. Én megbélyegzett emberként élek a társadalomban: előttem az összes hivatalos ajtók betétek. A műegyetemen is felfüggesztettek, nem vizsgálhatok, nem fejezhetem be tanulmányaimat. Nekem nincs veszténivalóm, ha megírom annak az esetnek történetét és valakinek meg kell írni . . . Ezért vállalkoztam én erre a hálátlan szerepre.

A nagymúltú Károlyi-palotában már nem volt közönség, csak a lámpák égtek és a falakon a térké-

pek, grafikonok és a felírások virrasztottak. Az első teremben nyolcan vártunk a miniszter urra, a kiállítás vezetői és rendezői. Amikor megékeztet, mindjárt rátért a tárgyra:

— Azt hiszem tudják, hogy miért jöttem? Megmondani őszinte véleményemet a kiállításról. Kifelé mindenért vállalom a felelőséget, de befelé tisztázni kellett egyet s mást... \ Csalódtam önökben: egész eddigi munkásságom összeemlőttem bennem. Ez nem tudomány, ez propaganda: diszkreditáltak engem és diszkreditáltak az ügyet. Mint tanítványaimat megtagadom önöket, soha többé semmi közünk egymáshoz.

Kemény szavak voltak és megdöbentőek. Néha szünetet tartott, ilyenkor úgy éreztem küzdök magával, nehogy magyulultsága látható jelekben kiütközzön... Azután teremről-teremre és térképről-térképre járva másfélórán keresztül elmondta kifogásait.

A legsúlyosabb vádja az volt, hogy a kiállítás propaganda izú. Ez igaz, de éppen azért kiállítás, hogy propagáljon. Minden kiállításnak propaganda szerepe van. Az anyag összeválogatása is ezt a célt szolgálta. Az I. teremben az agrárpolitikai részt én rendeztem el: ez ellen voltak Nagyméltóságodnak legsúlyosabb kifogásai. A tájak differenciáltságát emlegette és azt, hogy az új földreform lebonyolítását jelző térkép hibás. Nem érti meg a közönség és félrevezet mindenkit.

A közönség nagyon is megértette, ellenben a nagybirtokosok enél a térképnél csóválták legjobban fejüket s azt hiszem itt van a hiba... Nyomatékosan ki kell jelentenem, hogy ezért a térképet mindnyájan vállalniuk a felelőséget. Nagyméltóságod azt mondta:

— Nem kell elsietni a dolgokat. Ha az egyik tudós lekésik, megcsinálja a másik és csak az történt, hogy valaki elől, pechjére, elvitték a dicsőséget.

Azt hiszem ezen a ponton tér el véleményünk és szélesedik ki a

magyar - sorskérdések egész komplexuma. Nagyméltóságod tudós a szó igazi nemes értelmében. Tudós, aki csak az abszolút igazságot keresi. A táj és népkutatásban inkább a táj érdekli, a néppel, az emberi társadalommal csak annyiban foglalkozik, hogy milyen hatással van a föld felszín-alakulására. Nagyméltóságod az embert, mint földrajzi tényezőt veszi figyelembe; társadalmi, gazdasági és főleg szociális viszonyaira nem kíváncsi. Vagy hogy szakszerűbben fejezzem ki magamat: azt nézi, hogy alakítja át például a szteppét kultúrává, de már éleformája, társadalmi berendezkedése, megélhetési viszonyai, általában összes emberi problémái nem érdeklik. Ezért mondta: legfeljebb az egyik tudós lekésik... .

Véleményünk szerint itt nem egy tudós lekéséséről, hanem az egész magyarság lekéséséről van szó. Eleget mulasztottunk már, ha tovább is csak bogarászunk, annak katasztrófális következményei lehetnek.

Miniszter Ur, akkor a Károlyipalotában ott volt a magyar nemzet, Nagyméltóságod képviselte a történelmi osztályt. Mögöttünk a falakon a térképeken kiugró színes foltok jelentették az agrárproletár tömegeket. Györffy professzor a kúnsági parasztdemokráciát képviselte, Kovács Péter, egyik gyakornoka, a Tiszavidék szegényeit, Elek Péter, másik gyakornoka az uradalmak népét, Kiss István, Magyary tanársegéde a csongrádi parasztságot, Magyary professzor a magyar középosztályt, Hilscher tanár, Vargha és Matula mérnököt a dolgozó értelmiséget és én... én a kihívott magyar végrezetet. Szemben álltunk és míg élek nem felejttem azt a pillanatot... . Soha nem felejttem el; Kiss István egy végtelenül nehéz mozdulattal tárta védelemre két karját a térképek, grafikonok és felírások elé. Nem szólhatott semmit, mert Nagyméltóságod leintette, de Kiss Istvánnak a tekintete, néma meghajlása mindennél többet mondott... .

Miniszter Ur Kemsét említette a parlamentben, mint az igazi, a célnak megfelelő falukutatás példáját. A kemese kiszállást mi csináltuk és most minden hiúsági és egyéb kérdést félretéve az ügy érdekében meg kell mondanom: a kemesei munkát Elek Péterrel és egy másik „komiszul viselkedő” falukutatóval, Hilscher Zoltánnal, mi hárman, a hűtlen tanítványok szerveztük meg. Az első kollektív falukutatás volt Magyarországon és mint öreg cserkészek mentünk le ebbe a kis ormánsági egykés községbe. A cserkészruha kötelezett. Mi a cserkészzetből egy nagyon terhes és súlyos törvénnyel léptünk ki az életbe: a cserkész feltehetően és minden körülmények között igazat mond. Nemcsak a cserkészélet apró élményeiben, az iskolaélet rakoncátlan levegőjében és a gyerektiklik kötelező világában, hanem igazat mond kint az életben is. A cserkésznek igazat kell mondani a politikai, gazdasági, szociális és társadalmi kérdésekben is. Hiszen Nagyméltóságod is azért szervezte meg a cserkészférfiak mozgalmi egyesületét, a Fiatal Magyarország Szövetségét, mert nagyon jól tudta, hogy a cserkészzetben felnőtt férfiak egyetlen politikai pártban sem éreznék jól magukat: azoknak külön „párt” kell.

Mi a cserkész igazmondás igényével mentünk le Kemsére. Ott eleinte bizalmatlanul fogadtak bennünket, mert azt gondolták, hogy cserkészruhába bújtatott fináncok vagyunk és azért vizsgáljuk az istálló, magtár és padlás állományát, kérdezzük tőlük életük legaprólékosabb problémáit is, hogy az adóemelésre alapot találjunk... Csak amikor megtudták jövetelünk igazi célját és egyik este a tábor-tűznél én kimondtam feljűk a nagy igazságot: aki a magyar parasztság ellensége, az a miénk is, értették meg az igazi cserkészeket és sirtak, amikor eljöttünk tőlük.

A könyvhöz, melyet Kemséről frunk — Elsüllyedt falu a Dunánál — a címe — Miniszter Ur írt be-

vezetést. Akkor Nagyméltóságod is aláírta a könyv tartalmát. Most hogy meg egyszer átlapoztam, az összefoglalásban ilyeneket olvasok:

„Egy olyan faluval állunk szemben, amelynek emberanyaga, gazdasági, szellemi és erkölcsi megnyilvánulásának minden mozzanata felemésztdött és emésztdik abban a szakadaltan harcban... Főleg a külső gazdasági és társadalmi körülmények s az ezeken felépülő ideológiai megnyilvánulások azok, amelyek Kemse életének előidézésében részt vettek. Ezek sokkal egyetemesebb jelenségek, mint hogy csak Kemsét érintenék s ha ott süllyedést jelentenek máshol sem fognak felemelkedést előidézni... Kemse ma egy kitagadott, utolsó óráit élő kis társadalmi egység képét mutatja. A gyógyítás és mentés munkája természetesen nem lehetett vállalkozásunk célja, de tisztában vagyunk azzal, hogy pillanatnyi mesterséges injekciózókkal nem lehet megmenteni a falut, egy nemesebb társadalomba való beilleszkedés idejét pedig nem fogja megérni. Lehet, hogy a falu régi lakóinak házaít jövevények töltik ki s Kemse, mint közigazgatási egység létezni fog, de a multat végigkűzködők utódaikat nem küldik és nem is küldhetik falujuk jövőjének kiépítésének. Amikor parasztságunkat a szinpudi beállítás kellékeivel ellátva messzi földről ideserezlett nézők és sajátmagunk előtt megtáncoltatjuk. Kemse a jelenetek mögött némán statisztál s a mélyenlátók előtt a táncos és daloló magyar nép illúzióját nagyon komorrá teszi.” És még csak az utolsó mondatát a könyvnek: „A föld hiánya így lesz a nemzetpusztulás előidézője és a nagybirtokok halálgyűrűje a nép megojtója”.

Miniszter úr a könyvet, tehát ezeket a megállapításokat szintén aláírta. Sőt még a közigazdasági egyetemen nagyszámú és előkelő hallgatóság előtt elő is adarta velünk. Akkor még 1936-ot írtak és a falukutatás csak a következő évben lett üldözött tudomány. Amit

Kemsén egy községre csináltunk meg, az lassan kiszélesedett az egész ország területére. A kiállításon volt egy térkép, a Karczag környéki gazdasági-földrajzi felvételekről. Annak készítésekor én is ott voltam. Heteken keresztül jártuk a tanyavilágot és mindent a legaprólékosabb részig felvettünk. Az egész kiállítás így készült. Egy része, mint doktori értekezés átment Nagyméltóságod kezén, tehát jónak kellett lennie és így minden térkép külön-külön a valódi helyzetet mutatja.

A tanítványok diszkreditálták az ügyet, de ők nem a tiszta tudó-

mányra, hanem a kérdések megoldására törekszenek. Az új magyar ifjúság észreveszi az embert is a földön és jobb körülmények között szeretné tudni. Hányszor néztem bele azóta riadt diákszemekbe, akik nagy lelkesedéssel fogadták a táj és népkutatást és most nem értik a helyzetet és tőlem kérdik, mi van itt a háttérben?

Kérem Nagyméltóságodat, ne haragudjon meg ezekért a sorokért: ez búcsú is, mert hisz a parlamentben kijelentette, soha többet nem lehetek a tanítványa...

